

דף כ.כ- :

דף השבוע

כ. (יא) בע' האם יש להוכיח ממעשה הנ"ל שבמקח וממכר עד היום ר"ל עד סוף היום ולא לילה שלפניו

(יב) בע' טענת נב"ג על יתור המים

(יג) בע' צדיק כתמר יפרח

(יד) בע' אם יש דין אשה קטלנית אם בעל מת מחמת חולי מוקדם

(טו) בע' לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה

א) בע' החילוק בין נדקדמת השמש של יהושע ושל משה רבינו ונדקדמון בן גוריון

ב) בע' אחרים ג"כ שנקדמה להם החמה

ג) בע' הטעם של יב' ובע' המח' בין נב"ג והאדון

ד) בע' טובה קללה שקילל אחיה וכו'.

כ:

עניני הלכה

טז) בע' אם בכלל יש היתר להשליך מאכל אדם לבהמה

ה) בע' מפולת

ו) בע' מימי לא הקפדתי

ז) בע' ולא הרהרתי במבואות המטונפות

ח) בע' ולא ישנתי שינת קבע

ט) בע' שם חניכתו

עינינא דאגדתא

יז) בע' הגאולה העתידה לבא

יח) בע' היחס בין ענוה ותורה

יט) המוסר של אותו האיש

כ) בע' אין תמיד מנכין לו זכותיו ע"י נס

כא) בע' אם מותר לסמוך על נס לפרנסת עצמו

ביתר עיון

י) בע' החטא של נב"ג

דף השבוע לימוד מסכת תענית מוקדש

לע"נ נעכא גיטל בת שמואל הירש הלוי ע"ה

Sign up to receive these valuable *marei m'komos* at www.dafaweek.org

להערות קושיות וטעיות AsherMillman@gmail.com

כדאמר מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה ומה שהיה לה לילך בלילה תחת הקרקע חזרה לאחוריי והלכה וזרחה על הארץ אבל לא עמדה במקום אחד כלל ואין זה עמידת החמה אלא עמידת ארץ הוא וכל שכן לפירוש הרב אלחנן בטעמא דלא חשיב לחזקיה דכל שכן דלא הוה ליה למחשב לנקדימון נמי ויש לומר דמכל מקום כשחזרה לא שקעה מיד אלא שהתה קצת בעמידה במקום אחד כדי שתראה ויהיה ניכרת הזריחה לכל. שאילו שקעה מיד לא היה ניכר הזריחה לכל. ועדיין היה פתחון פה לאותו האדון וכיון שבעל כרחך אי אפשר שתשקע מיד אלא שהתה ממילא תיכף לזריחה עמדה קצת במקום אחד.³

(5) חכמת מנוח שם- וי"ל דהאי תנא לית ליה האי דרשה בויזרח לו השמש וסבר שהוא כפשוטו כמו שפ"י רש"י שכן דרך בני אדם לומר בשהגעני למקום פלוני זרחה לנו השמש... עי"ל דביעקב לא נקדה לו מיד שנצרך לו שהרי לא זרחה אלא עד שעבר את פנואל אע"פ שגם קודם לכן נצרך לו שנאמר והוא זולע על ירחו וגו'. עי"ל דביעקב לא מצינו שנקדה בעבוד תפילתו אלא הקב"ה עשה מעצמו אבל גבי אלו הגי' מצינו שהתפללו ואז נקדה לו וזה פלא שישמע ה' בקול איש כמו שנאמר בהדיא ביהושע ולא היה כיום ההוא וגו' לשמוע ה' בקול איש וזה האחרון נכון.

ג) בע' הטעם של יב' ובע' המח' בין נב"ג והאדון

(1) מהרש"א חידושי אגדות שם- הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד כו'. שהיה זה קרוב לחורבן הבית שהיה ידם של נכרים תקיפה ואמר שהלווה ממנו י"ב מעיינות מים כו' נקט מספר הזה שהיה סומך על זכות כלל ישראל י"ב שבטים כמ"ש בהם ושם י"ב עינות מים וגו' ואם לא שלא יהיה זכותם יועיל בזה יתן לו י"ב ככרי כסף פדיון נפש י"ב שבטים. ואמר שקבע לו זמן כו' בשחרית שלח לו שגר לי או מים כו'. כשהתנו מתחלה היו קובעו להם זמן להחזיר ההלואה עד אותו יום שקבעו והיה הגמון אומר דעד אותו יום ולא עד בכלל ולכן שגר לו בשחרית של אותו יום ולא שגר לו בלילה שלפניו שלפי דעת האומות הלילה הולכת אחר יום העבר והשיב לו נקדימון דגם כל היום שלי הוא משום דעד ועד בכלל קאמר והמע"ה. ושוב שלח לו בצהרים כו'. אפשר דלפי דעתו כיון דהדבר מוכרע אם ההוא יום בכלל דעד ועד בכלל ואם עד ועד אינו בכלל יהיה עד חצי היום בכלל ומצהרים ואילך אינו בכלל והשיב לו עדיין יש לי שהות דעד ועד בכלל כל היום והמע"ה. ושוב במנחה שגר לו כו'.

שחזרה השמש אח"כ אי"ז מפקיע ביאת היום שלאחריו ורק דיום זו בא עו"פ וצ"ע לי כעת.
³ ובזה אי"ק על דברי התרי"ד ע"ז דמוכר לומר ששהתה גם לחזקיה. אכן לפי דבריו כאן אי"צ לחלק כדברי הגבוי"א ודבריו בע"ז דאיה"נ אפילו אם לא שהתה אכן חלוק משל יעקב וחזקיה דלא היה במצה של תשלומין.

א) בע' החילוק בין נקדמת השמש של יהושע ושל משה רבינו ונקדימון בן גוריון

(1) רבינו בחיי שמות פרק י יד- כן מה שכתוב על יהושע (יהושע י, יד) "ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע ה' בקול איש", כלומר להעמיד חמה בדבור איש, אבל העמיד הקדוש ברוך הוא יתעלה שמו הגדול החמה למשה רבינו ולנקדימון בן גוריון מעצמו בלא דבור איש.

ב) בע' אחרים ג"כ שנקדמה להם החמה

(1) תוספות ר"ש (בשיטת הקדמונים) מסכת עבודה זרה דף כה. - למשה ולנקדימון בן גוריון. הא דלא חשיב יעקב אף על גב דאמר"י בפי' גיד הנשהסג) דשמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו, היינו משום דהתם לא היה אלא תשלומין ומהאי טעמא נמי לא חשיב חזקיה ששב הצל אחורנית י' מעלות. אי נמי כיון דחזקיה אות הוה לא שייך למיחשביה דבראשית רבה איכא למ"ד וישם ה' לקין אות שהעמיד לו גלגל חמה.

(2) תוספות ר"ד מסכת תענית כ. - ת"ר כשם שנקדמה לו חמה ליהושע כך נקדמה לו חמה למשה ולנקדימון בן גוריון. אי קשיא אמאי לא מני חזקיהו ויעקב י"ל שלחזקיהו היה תשלומין ליום שקיצר במות אחז כדכתיב הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה בימי אחז וכן ביעקב שמה ששקעה בעבורו זרחה בעבורו אבל אלו הגי' ה' בלא תשלומין.

(3) תוספות ר"ד מסכת עבודה זרה דף כה. - תנא כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו למשה ובנקדימון בן גוריון אי קשיא אמאי לא מנה חזקי' בהדיהו שניתוספו באותו היום עשר שעות תשובה התם לא עמד הגלגל אלא חזר למזרח והי' מהלך אבל לאלה השלשה עמד הגלגל ולא הי' מהלך וליעקב נמי מיהר השמש לשקוע בעבורו ואחרי כן מיהר לזרוח בעבורו אבל הגלגל לא עמד ואינו מונה כאן אלא למי שעמד להם הגלגל.¹

(4) גבורת ארי מסכת תענית דף כ. - ונקדימון בן גוריון. קשה לי מה ענין ההיא דנקדימון למחשביה בהדיה ההיא דמשה ויהושע דשם היה עמידה ממש ולא הליכה אנה ואנה וכדכתיב גבי יהושע וידום השמש ודמשה גמר לה בגזירה שוה מיהושע אבל ההיא דנקדימון לא עמדה כלל במקום אחד אלא שחזרה וזרחה לאחר ששקעה²

¹ וזה שלא כתורצו בתענית דשם פירש שחלוק העמדה מהילוך אכן כאן פירוש דבמצה של תשלומין לא נכלל. ואין אחד סותר את תבירו לכו' ורק ריבוי תירוצים.
² ולכי יש לשאול דאם כזה היה המעשה באמת היה חייב נבי"ג מיד כששקעה ומה שאח"כ חזר הקב"ה צ"ע במה יפקע החוב דהתחייב עצמו עד שבא אותו היום ובא אותו היום ומה

כדקאמר כל השנה לא ירדו גשמים ועכשיו בזמן קטן כזה ירדו.

ד) בע' טובה קללה שקילל אחיה וכו'.

2) קרן אורה מסכת תענית שם- מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, יכוין כי כמו שמנהיג האדם את עצמו עם בני ביתו כן יהיה ההנהגות בעולם הבא היא הנשמה עם כל בני ביתו הם כלי החומר, על כן צריך להתנהג בנחת ובטוב עם בני ביתו, וכן תתנהג עמו הנשמה לנהל את הבית בשובה ונחת, וכולן ישמעון לקולה במצות ה' ויטיב לה שבת בביתה.

3) מטה משה עמוד התורה שער ד - בהנהגת לומדיה- ולא יהא קפדן, כמו שהיה מתפאר רב אדא בר אהבה, כדאיתא בתענית (כ ב) שאלו תלמידיו את רב אדא בר אהבה, במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי כו'. וגרסינן בפרק חלק (סנהדרין צט א) תנא ר"מ אומר, כל הלומד תורה ואינו מלמדה, זהו כי דבר ה' בזה. **והקפדן בודאי אינו מלמדה, כאמרם ז"ל (אבות פ"ב מ"ה) לא הקפדן מלמד.** וגרסינן נמי במסכת שבת פרק במה מדליקין (ל א) תנו רבנן לעולם יהא אדם ענותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי, ואיתא נמי התם נזדווגו שלשתן למקום אחד, פירוש שלשה גרים שגייר הלל, אמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קרבתנו תחת כנפי השכינה. **ולא עוד אלא אפילו חכמה מסתלקת ממנו,** כדגרסינן בפסחים פרק אלו דברים (סו ב) אמר ריש לקיש כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו וכו'.

4) בעל שם טוב ויקרא פרשת מצורע- יז. איתא בגמרא (תענית כ' ב) מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, **שלפעמים צריך להראות עצמו שהוא כועס, למירמי אימה על אנשי ביתו (שבת ק"ה ב), אבל בתוך ביתו שהוא פנימיות גופו ונשמתו, לא הקפיד כלל.** (הנהגות ישרות דף ט"ו ע"א).

ז) בע' ולא הרהרתי במבואות המטונפות

1) ספר חסידים (מרגליות) ברית עולם ושומר הברית סימן כח- **ואם האדם במרחץ או במקום טנופת ואהבת אשה נכנסת בלבו או עוברת לפניו יהרהר בדברי תורה וכו'.** זה חדוש גדול. ומכאן נראה כמה תוקף חומר איסור הרהור בעריות עד שלבטלו מתירין איסור חמור להרהר ד"ת במקום הטנופת. ועל פי זה אפשר דהיינו רבותיה דרבי זירא במגילה דף כ"ח שאמר ולא הרהרתי במבואות המטונפות והקשו עלה מאי רבותיה והלא איסור חמור להרהר ד"ת במבואות המטונפות. ולפי דברי רבינו יש לומר דהיינו רבותיה דמעולם לא הרהר איסור דאז היה מותר להרהר בדברי תורה.⁴

2) חידושי הרשב"א מסכת מגילה דף כח.- ולא הרהרתי במבואות המטונפות. מסתברא דהוה ס"ל כר' יוחנן דשרי והיינו רבותיה.

3) גבורת ארי מסכת תענית שם- ולא הרהרתי במבואות המטונפות. בפרק ד' דמגילה מייתי לה ופירש שם רשב"א בחידושו מסתברא לי דהוה סבירא ליה כרבי יוחנן דשרי

1) דעת תורה ויקרא קצו- אחז"ל (תענית כ.) "נאמנים... והאם אמנם כוונת בלעם היתה שלא לברך באמת? חלילה מלהגיד זאת, בעלם ודאי חפץ ה' לברך את ישראל באמת ובברכות ממש. וכן אחיה השילוני בקללו ה' חפץ לקלל באמת, אלא שגילו לנו חז"ל שבתוך תוכיות קללתו של אחיה השילוני צפון שם טוב, יותר מבברכתו של בלעם הרשע וטובתו. "רחמי רשעים אכזרי" (משלי יב, יז) —אין הפי' שמרשע יצא רשע; מרחמנות יצא תולדה של אכזריות, אלא הפירוש הוא, שאמנם מכוונים טוב ועושים רחמים באמת, אלא ששם, ברחמנותם שלהם צפון אכזריות ממש. הוא אשר דיברנו שהתחלת ה"רע" אינה כלל כפי סברתנו ומחשבתנו, אלא גם במצב של טוב, וגם טוב באמת, והנה שם כבר נקרא "רע", וממנו אמנם הצמיחה לכל התולדות הרעים.

כ:

ה) בע' מפולת

1) רש"י שם- מפולת שיש שם רוח חזק שמפיל החומות.

2) רמב"ם הלכות תעניות פרק ב הלכה יב- על המפולת כיצד, הרי שרבתה בעיר מפולת כתלים בריאים שאינן עומדים בצד הנהר הרי זו צרה ומתענין ומתריעין עליה וכו'.

3) מעשה רקח שם- נראה דרבינו מפרש שהכתלים נופלים מעצמם בלי שום סיבה וכן כתב להדיא בפירוש המשנה אמנם רש"י ז"ל פירש במתניתין דף י"ט דעל ידי הרוח הם נופלים.

ו) בע' מימי לא הקפדתי

1) מהרש"א מגילה דף כח.- לא הקפדתי בתוך ביתי כו'. הכעס היא ממדה הרעה ואמר הגם שבביתו של אדם יש לאדם להטיל אימה ולא יתירה מ"מ לא עשיתיו בקפידא וכעס.

⁴ וזה שלא כתירין הרשב"א או המרומי שדה.

חסידות. אלא ודאי הוא מותר, אפילו מדות חסידות אין כאן בזה, וצ"ע קצת וק"ל.

ט) בע' שם חניכתו

שו"ת יביע אומר חלק א - יורה דעה סימן יח - ואגב אעיר אודות מה שנוהגים לקרוא את הרב בכינוי משפחתו (הרב פלוני בשם משפחה), והרה"ג פלא יועץ (מע' כינוי) כ', שאזהרה שמענו להזהר ביותר בקריאת שם הרבנים שלא לקרות אותם בחניכתם, כמו שנוהגים קצת לומר, הרב קארו, הרב אלשיך, הרב אלגאזי, וכדומה, אלא יאמר מהר"י קארו וכו'. כי אם יש אסור אפ"י בשאר אנשים שלא לקראם בחניכתם, כ"ש ברבותינו הקדושים. ע"כ. והנה לא ראיתי נזהרים בזה, ובגמרא תענית (כ:) שאלו תלמידיו לרב אדא בר אהבה, במה הארכת ימים וכו', ולא קראתי לחברי בהכנתו ואמרי לה בחניכתו. ע"כ. וכי התוס', בהכנתו פי' מה שמכניח אותו בני אדם לגנאי, בחניכתו כנוי שם משפחתו כגון ר"א אבן עזרא, שכל בני משפחתו נקראים כן, ודוקא לגנאי אבל לשבח מותר. ע"כ. ונראה דהיינו רבותא דראב"א שהשתבח שלא קרא לחבירו בחניכתו, אפ"י בחניכה שאינה של גנאי. וא"ש קושית מהרש"א בח"א שם שכ', ובפי' הזהב חשיב המכנה שם לחבירו, שהוא אחד מיורדי גיהנם וכו', אלא שרוב העולם נכשלים בדברים אלו, לכן התפאר בהם. וכיו"ב כתבו גבי לא הרהרתי במבואות המטונפות. ע"ש. ובאמת שבחי הרשב"א (מגילה כח) הרגיש בקו' זו, דמאי רבותיה דראב"א שלא הרהר במבואות המטונפות, וכי דמשום דס"ל כמאן דשרי, והיינו רבותיה. ע"כ. ועי' מה שהאריך בזה הגבורת ארי תענית (שם). ולפמש"כ ה"נ ניחא, דהיינו רבותיה שלא קרא לחבירו בחניכתו, דהיינו אף בכנוי שם שאינו לגנאי דמדינא שרי, מ"מ הוא היה נזהר. וא"כ אין איסור לומר הרב קארו וכו', שאין אלו כינויי גנאי ח"ו.

ביתר עיון

י) בע' החטא של נב"ג

1) קובץ שעורים כתובות אות רכד - [בע' המעשה של בתו של נב"ג שהיתה ענייה גדולה ושאלה הגמי שאבא עבד צדקה וע"ז תירוץ הגמי ש]אב"א לכבודו הוא דעבד. ובפ"ק דפסחים ח' פירש"י, דהיכא דמתכוין למצוה וגם לתועלת עצמו ה"ז צדיק גמור, וא"כ צ"ל הכא דלא

והיינו רבותיה. ביאור דבריו דאמר ר"י בפרק מי שמתו (דף כ"ד) היה מהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו וקורא קריאת שמע ואפילו למאן דאמר התם דאסור אפילו להרהר בדברי תורה הני מילי בעומד אבל במהלך לית לן בה כדמפרש בגמרא התם.

4) מרומי שדה מסכת מגילה שם - וכן הא דא"י בסמוך ולא הרהרתי במבואות המטונפות, אף על גב דאסור כדא"י בברכות דף כ"ד ב', מכ"מ קשה להזהר בזה,⁵ ורבותא גדולה היא.⁶ וכמו שחשב המקרא מדת חסידות של אהרן הכהן שקבל באהבה פטירתם של בניו נדב ואביהוא, אף על גב דחובה היא כדא"י בברכות דף ס' ב' וצריך לקבולינהו בשמחה, מכ"מ הא הוי שלא לפי טבע האנושי.

ח) בע' ולא ישנתי שינת קבע

1) גבורת ארי מסכת תענית שם - ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי. משמע מדינא שרי אלא שהחמיר על עצמו שלא לישן בבית המדרש ממידת חסידות דאם לא כן מאי רבותא. וקשה לי הא אמר רב ביבי בפרק בן סורר (דף ע"א) כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים שנאמר וקרעים תלביש נומה אלמא לאו שפיר דמי לישן בבית המדרש. ויש לומר דהא דאסור לישן בבית המדרש היינו שינת קבע אבל שינת עראי שפיר דמי וכו'.⁷

2) שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו סעיף טז - אין ישנים בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים שנאמר: וקרעים תלביש נומה. (משלי כג, א).

3) בית הליל יורה דעה סימן רמו - כתב ב"י [עמוד טז ד"ה ומ"ש אין ישנים] הטעם משום דאיתא בפרק בני העיר [מגילה כח, א] שאלו את ר' זירא במה הארכת ימים וכו', ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, עכ"ל. וקשה דבאו"ח סימן קנ"א סעיף ג' איתא אין ישנים בבית הכנסת אפילו שינת עראי אבל בבית המדרש מותר, עכ"ל. ואף על פי שבית המדרש חמור מבית הכנסת כדאיתא [בסעיף שאחר זה] [בסימן קנג סעיף א], נראה דמותר, דאמרין בפרק מי שמתו [ברכות כה, א] הני ציפי דבי רב הני גנו והני גרסי, וא"כ סתרי אהדדי. ובש"ך [ס"ק טו] כתב דבאו"ח איירי מדינא אבל כאן איירי ממדת חסידות. אבל הוא דוחק, הלא כתב [בשו"ע] כאן כל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים וכו' וא"כ הוא מדינא. ועוד גבי הני תלמידים שאיתא בגמרא הנ"ל הני ציפי [וכו'] הני גני וכו' לא הוי בין התלמידים גם כן איזה חסידים, הוי ליה למימר איכא דגני דהוה משמע דמי שאינו רוצה לעשות מדות

⁶ וזה שלא כתירוץ הרשב"א.

⁷ וצ"ע דא"כ מה לו להזכיר "לא שינת קבע" הא פשוט שזה אסור ורק היה לו לומר "לא שינת עראי" וצ"ע.

⁵ מבואר מכאן גדלות המרומי שדה שלא רק שפשוט לו שתמיד יהרהר אלא עכ"כ שקשה להפריד עצמו ממהשות התורה אפילו במקום האיסור.

השקיעה שוב אינו בכלל יום, והוכיח כן מהא דנקדימון בן גוריון בתענית דף כ, וצ"ע שבסימן קצ גבי עייל ונפיק אזוזי כתב שבלשון בני אדם הלילה הולך אחר היום, ואף לאחר השקיעה חשיב כפרעון, וע"י עוד בדברי המנח"פ בסימן רז סעיף יד בשם הר"ח א"ז, שוב ראיתי שבשירי המנחה עמד על כך.

(יב) בע' טענת נב"ג על יתור המים

1) גמ' שם - אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך.⁸
2) שו"ת שלמת חיים עניינים שונים סימן ריח - בגמ' תענית (כ" ע"א) גבי נקדימון בן גוריון דאמר להאדון תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך, צ"ל דהוי רק לבדיחותא, דהרי המים שנכנסו לבור יותר לא שייך כלל לנקדימון. תשובה: כיון ששכר הבורות ממנו וזרחה השמש, אי"כ המים שלו.

(יג) בע' צדיק כתמר יפרח

1) יעב"ץ שם - אע"ג דכתיב בצדיק כארז בלבנון ישגה. ההוא שאני דכתיב ביה ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע דל"ל עקירה.

(יד) בע' אם יש דין אשה קטלנית אם בעל מת מחמת חולי מוקדם

1) שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן יד - אבל הוא התיר בכאן אשה שנתארסה ונהרג הארוס במיורקא ונשאת בכאן ונהרג זה השני והי' אומר ז"ל כי אין לומר בזו מזל גורם אלא זכותו גרם שנהרג בקדוש' ואני הייתי אומר הרבה ניצולו ואני הייתי עם זה ההרוג והצילני ה' ומי"מ נשאת לשלישי ועדיין הם קיימין ויש להם בנים ובני בנים וגם בת שם טוב כרכוב ממסת' גאנים נשאת בכאן עם היות' קטלנית ולא יכולתי לעכב על ידה ולא רציתי לחתום בכתובתי אבל הוא ז"ל הי' אומר שאם מתו אנשיה במגפה יש להקל מההיא דפי' המקבל (ק"ה ע"ב) שאם אכלה חגב אינו יכול לומר מזלך גרם דמכת מדינה היא וגם הוא ז"ל כשדברו לו אשת הרב ר' חסדאי ז"ל שנשאת לאניוסף חכים ני"ע ממיורקא ומת זקן מופלג לא רצה

התכוון לשם מצוה רק לכבודו גרידא, ותימה לומר כן על נקדימון בן גוריון דהוא אחד משלשה שנקדה להם חמה ובודאי כשעשה צדקה היתה כונתו לשם מצוה, ושמא י"ל, דלכבודו גרע טפי ממכוין ע"מ שיחיה בני, דהוא כעובד בשיתוף כמ"ש בחובת הלבבות, וכן נראה מהא דחסד לאומים חטאת שאין עושין אלא להתפאר בהן, ב"ב י'.

2) הערות הגרי"ש אלישיב שם - [וזהו התירץ השני של הגמ' שם ש]כדבעי ל"י למעבד. ואף על גב שמבואר בתענית שנקדימון בן גוריון קנה שתיים עשרה מעינות לעולי רגלים עדיין לא היה מספיק.

3) חפץ חיים - אהבת חסד חלק ב פרק ז - ואפילו אם עושה קצת צדקה וחסד בממונו אך שאינו עושה לפי ערכו ג"כ עלול להיות ממונו כלה ע"ז וכ"כ יורד כח המארה על הממון של האיש שאינו רוצה לעשות צדקה וחסד כערכו עד שאם יתערב בס' ממון אחרים הם כלים ג"כ מחמת זה [כן איתא בכתובות ס"ו ע"ב וס"ז ע"א לענין ממון של בת נקדימון בן גוריון שכלה עבור זה ע"ש בגמרא].

4) שיחות מוסר מאמר כב' שנה תשל"ב שלימות המעשה ד"ה והנה (סוף המאמר) - והנה מצאנו שנקדימון בו גוריון העיד על עצמו לפני המקום : "רבונו של עולם גלוי... והסכים הקב"ה על ידו... היתכן שאהובו של מקום זה יעשה צדקה לכבודו? ועל כרחך, שהיה לו טעם וחשבון באופן זה של נתינת הצדקה, והוא שעל ידי כן לא יתשייבו העניים, וכאילו מהפקר הם זוכים ולא מן הצדקה, וגם כדי שלא ירגיש עצמו כ"נותן, " ולכן התחכם להנות את העניים בדרך זו. ועם כל זה ראה מה עלתה לו, שנחשב כאילו לא נתן מממונו לצדקה אלא לכבודו עשה, ומשום שסוף סוף היה בחשבון זה ריח של כבוד לעצמו, ונטילת דבר מועט לעצמו מבטלת את זכות הצדקה, והרי כאילו לא נתן מממונו לצדקה, עד שכלה ממנו משום כך. מה נורא הוא העונש לנטול אף מעט מן המעט לעצמו שע"י כך הוא מאבד את זכויותיו לגמרי וכו'.

(יא) בע' האם יש להוכיח ממעשה הנ"ל שבמקח וממכר עד היום ר"ל עד סוף היום ולא לילה שלפני

1) פתחי חושן חלק ח (קניינים) פרק כ טז' - התנו תנאי ולא קבעו זמן לקיום התנאי, הרי הקנין תלוי ועומד כל זמן שלא קיימו התנאי, ואם קבעו זמן, משעבר הזמן ולא נתקיים התנאי הקנין בטל וכו'.

2) הערות שם - כתב במנח"פ שאם קבעו קיום התנאי ליום פלוני, צריך לקיים התנאי ביום דוקא, אבל לאחר

⁸ שדה חבירו שלחחב לו וצ"ע. וש"ר שאלה כעין זה מרי"ח זונפלד זצ"ל והוא הובא למעלה. ולפי"ד שם מתורץ כל קושייתינו ודו"ק. ורק דחידש דהיה ההלווה על כל אותן הימים ולא רק לימי עליית הרגל בלבד וצב"ק דהיכן זה מוכרח בגמ'.

⁸ וצ"ע דמה טענת נב"ג דהוא לא נתן לו המים משלו אלא הקב"ה נתן מאוצרו הטוב ולכי אין בזה התחייבות כלל אצלו. ולכל היותר הוי גרמא בעלמא שזיכה לו ועוד דאאת"ל דהוי כנתינה ממש אכן הוי נתן לו במתנה בעלמא שלא התחייב האדון לתת לו בתשלומין אי"כ יאמר דהוי כמו היורד לתוך

לישא אותה והי' אומר איך אתיר לעצמי מה שאני אוסר לאחרים.

2) שו"ת בית יצחק אבן העזר א סימן מד - בדבר השאלה באשה שהי' לה בעל ומת ואח"כ נשאה בעל ויש לו ממנה ג' ילדים חיים וקיימים ומת גם הוא ונתברר בב"ד שהבעל מת בסיבת חולי הריאה אשר נחלה בה עוד קודם הנשואין גם האשה נוי'נ והיא עדיין בעלת נעורים אם מותרת להנשא לבעל ג':

עניני הלכה

דהזהיר הכתוב לא תנסו. אלא ודאי לתלמודא דידן אין זה בכלל אזהרת לא תנסו. וכן מוכח בפ"ק דר"ה (ט"ז ע"ב) עיין שם ובפירש"י שם ד"ה קיר נטוי. וגם בירושלמי גופיה שם איכא מאן דפליג עלה עיין שם. ולכן לא הביאה הרמב"ם ז"ל בשום דוכתא. ודברי הרשב"ץ ז"ל צ"ע אצלי ואין להאריך בזה.

טז) בע' אם בכלל יש היתר להשליך מאכל אדם לבהמה

1) רש"י מסכת תענית שם- משום ביזוי אוכלין, ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקדוש ברוך הוא בעולם, אי נמי: משום דחסה תורה על ממונן של ישראל, וזרק לנהר, והולכין למקום אחר, ומוצאין אותם בני אדם ואוכלין אותן, כך שמעתי.

2) שו"ת משנה הלכות חלק יג סימן רז- ובעיקר מה שחשב במשנה שם כרשיני תרומה מאכילין אותם לבהמה ולחיה ולתרנגולים נראה לפ"מ דקיי"ל מאכלי אדם אין מאכילין אותם לבהמה אפי' מאכל חולין ואין בה משום הפסד תרומה עיין מס' תענית כ' ע"ב דחשבה מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא ואחד דכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחי לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה ושדי ליה לנהרא ופריך וליתב לעניינים וכו' ולשדייה לבהמה קסבר מאכל אדם מאכילין אותו לבהמה ופרש"י משום בזוי אוכלין ומשמע דאפילו הולכין האוכלין לאיבוד אין נותנין אותן לבהמה עוד פי' דהולכין למקום אחר ע"י המים שמובילין ומוצאין אותן בני"א ואוכלין אותן כך שמעתי ולפי פי' זה אם ידוע שיאבדו אז אולי מותר ליתן לבהמה.

עניניא דאגדתא

יז) בע' הגאולה העתידה לבא

1) ספר כד הקמח נר חנוכה- קבלה בידינו שהגאולה העתידה עתידה שתהיה בדמיון גאולת מצרים כשם שמצינו קריעת ים סוף בגאולת מצרים כן תמצא בגאולה העתידה... ירמיה ע"ה אפילו בשעת הפורענות לא אמר אלא (איכה א) היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשר שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה. וכמו שאירע לנו בשעבוד מצרים שסבלנו כמה יסורין

רק איסור דרבנו אכן סכנתא לכי איסור דאוי של "ושמרתם וכו'". ועי' מה שהביאו בעי' לא תנסו בדף ט ע"ש.

טו) בע' לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה

1) תוספות מסכת כתובות דף ל- הכל בידי שמים חוץ מציניים פחים - והא דאמר"י (שבת דף לב.) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה אלמא יכול לשמור עצמו מן הפורענות וכן קיר נטוי דאסור לעבור תחתיו התם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו להמית עצמו אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס אי אפשר לו לשמור אבל ציניים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליזהר וכו'.

2) הערות הגר"ש אלישיב מסכת שבת דף לב.- לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה. אי"ז בגדר עצה טובה בלבד. אלא איסור גמור הוא ממש. דחמירא סכנתא מאיסורא. ועי' חולין י' ע"א דאף דלאיסור וטהרה ל"ח, מ"מ משום סכנתא חיישינן לגבי גילוי (ועמשי"ש). וי"א להלכה דבסכנה אין בטל אף בשישים⁹.

3) ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) לאוין ל"ית קבז- והנה בירושלמי (פ"ק דיומא ה"ד) מבואר דבכלל קרא דלא תנסו גם אזהרה שלא לסמוך על הנס אפילו במקום שידוע שעושין נס עיין שם. והביאה הרשב"ץ ז"ל בזה"ר שם עיין שם. אבל נראה דאסמכתא בעלמא הוא ולא מדאורייתא. ועכ"פ לתלמודא דידן לא ס"ל הכי. מדאמרין (בפ"ב דשבת ל"ב ע"א ובפ"ג דתענית כ' ע"ב) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו וכו' עיין שם. והשתא אם איתא תיפוק ליה משום

⁹ ועי' במראה מקום הבא דמלבד האיסור שמכניס עצמו במקום סכנה יש עוד איסור זה של לא תנסו אלא דלשיטת הבבלי הוא

וכמה שעבוד ועיניו והקב"ה ברחמיו הרבה נפלאותיו ומופתיו בפרעה ובכל מצרים והוציאנו ביד רמה כן הוא עתיד לעשות בגלות המחודש הזה מכל שאר הגליות אשר סבלנו בדורות שעברו כמה צרות וכמה יסורים וגזרו עליהם כמה גזירות מחודשות וכמה מיני שמדים וכמה מישראל שמסרו עצמם להריגה על יחוד הש"י על אחת כמה וכמה שעתידי הקדוש ברוך הוא לכפול שכרנו ולחדש נסים ונפלאות לעיני הגוים יותר ויותר מביציאת מצרים וכו'.

אדרבה מצד הטבע יש לו לאדם לחזור על הלימוד שלמד נשמתו בעולם הנשמות, ולכן בפעולה זו שהראה את עצמו לכעור ביותר, היה לו ללמוד ממנו שכמו שאין ראוי לגנות מי שנברא נאה, ולכן לא יגונה מי שהוא עם הארץ ולא ישובח מי שלמד ביותר, אבל רבי אלעזר ברבי שמעון לא הבין כונתו, ואמר לו כמה מכוער אותו האיש, עד שידע שחטא

כ) בע' אין תמיד מנכין לו זכותיו ע"י נס

1) מכתב מאליהו ח"ה דף 69- ויש כזה [שיודע בנפשו שמעולם לא ביזה לאף אחד, בין ראוי לכך בין איז ראוי, ואפילו למי שציער לו. ודיינו שהגיע לדרגת "נפשי כעפר לכל"י] אפי' עושים לו נס אין מנכין לו מזכויותיו. כי הטעם שאם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו, הוא משום שאדם הרואה שעושים לו נס עלול להתגאות, וזה מקטין את דרגת "זכות הלב" שלו. אבל איש זה החי בעולם הדבקות והגילוי וגם טבע בעיניו כנס, הוא לא יתגאה בנס.

כא) בע' אם מותר לסמוך על נס לפרנסת עצמו

1) שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן קיא- בענין אינשורענס אם יש בזה חסרון ח"ו בבטחון בהשי"ת או לא לחכם אחד. בדבר אם יש איזה מעלה או גם איזה חשש איסור ליקח אינשורענס פאליסע מצד שהוא ח"ו כחסר לו בטחון בהשי"ת שביכלתו לעשרו שישאר אף אחריו ליורשיו סך גדול. הנה לע"ד אין בזה שום חסרון בבטחון בהשי"ת, דהוא ככל עניני מסחר שהאדם לא רק שרשאי אלא גם מחוייב לעשות מסחר ועבודה לפרנסתו ואסור לו לומר שאף אם לא יעשה כלום יזמין לו השי"ת פרנסתו באיזה אופן, דמנא לו שיש לו זכות כזה, לבד האיסור לסמוך על הנס אף לאלו שראוין להעשות להם נס וכו'.

יח) בע' היחס בין ענוה ותורה

1) שיחות מוסר מאמר לו שנה תשל"א ההכנה לקבלת התורה ד"ה ובגמ' לעולם- ובגמ' לעולם יהא אדם רך... והיינו שיכול לכוף עצמו בפני אחרים ולבטל דעתו מפני רצון חבירו, ולא היה קשה כארז שאינו יכול לכוף קומתו בשום פנים. והוסיפו שם: "ולפיכך זכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ס"ת תפילין ומזוזות." והיינו שמידת הענוה ושפלות הרוח קשורה לתורה עד כדי כך שאפילו כתיבתם של דברי תורה א"א שתהיה אלא ע"י קולמוס של קנה, הכופף קומתו, ולא ע"י ארז הקשה.

יט) המוסר של אותו האיש

1) חיי אדם הקדמה- דובה יובן גם כן הא דאיתא (תענית כ, א) מעשה ברבי אלעזר ברבי שמעון שהיה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר, אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש, אמר לו לך ואמרו לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית, כיון שידע שחטא נשתטח לפניו וביקש ממנו מחילה על זה. ולכאורה תמוה הדבר מעשה אליהו שנדמה לאדם מכוער, מה היה כונתו בזה, דהא תינח כשאמר לו כמה מכוער כו', ומנין היה יודע שיאמר לו כן, והרי אין המלאכים יודעים מה שבמחשבו של אדם, כדאיתא בזוהר (ח"א קא, ב הובא בבאור הגר"א או"ח סו"ס ק"א). ואפילו להתוסי' (שבת יב, ב ד"ה שאין) שידועים, היינו דוקא מה שיש כבר במחשבתו, אבל לידע מה שיהיה במחשבתו, זה לכולי עלמא אין יודעים, ואם כן מה היתה כונת אליהו.

ולכן נראה לי שאליהו בא להורות כמו שכתבו המחקרים שהטבע לא יגונה ולא ישובח, וכן כתבו המפרשים, דלכן במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ברכות לד, א), כי הצדיק מנעוריו, הוא עושה כמעט בטבע, מה שאין כן הבעל תשובה שגבר על יצרו. והנה אליהו רצה להראות לו שאין לאדם להיות גס לבו בתורתו, כיון שזה חלקו שניתן לו משמים, ואם כן